حسین داودی

درس ۲۱ اوضاع اجتماعی ایران باستان

به طور کلی، از اوضاع و احوال مردم ایران باستان شواهد و مدارک اندکی به جای مانده است. با این حال مورّخان توانسته‌اند با بررسی همین آثار به جامانده تاحدودی به اوضاع اجتماعی آن دوره پی ببرند.

استفاده از آینه و شمعدان در مراسم ازدواج یکی از رسوم به جامانده از ایران باستان است. در آن دوره در مراسم ازدواج از آینه به‌عنوان نماد راستی و صداقت در زندگی مشترک استفاده می‌کردند.

در ایران باستان چه چیزی هسته اولیه خانواده را تشکیل می داد؟

خانواده

در ایران باستان خانواده، هستهٔ اولیه جامعه را تشکیل می‌داد. ازدواج در نزد ایرانیان یک تکلیف دینی و پیمان مقدس بود. به همین دلیل اگر کسی عمداً از ازدواج سرباز می‌زد، گناهکار شمرده می‌شد. همچنین مردان، زمانی می‌توانستند مقام و منصبی بگیرند که همسر داشته باشند. در ایران باستان، پدر به عنوان سرپرست خانواده نقش مهمی‌داشت و اجرای مراسم مذهبی و حفظ امنیت خانواده برعهدهٔ او بود.

ازدواج در نزد ایرانیان باستان چه اهمیتی داشت؟

در ایران باستان چه کسی سرپرست خانواده بود و چه وظایفی داشت؟

ازدواج در ایران باستان چگونه بود؟

ازدواج معمولاً خویشاوندی و درون‌گروهی بود؛ یعنی اغلب سعی می‌کردند با افرادی از دودمان* خود ازدواج کنند تا با آنها هم‌خون باشند و خصوصیات آن دودمان را حفظ کنند.

آیا ایرانیان باستان برای فرزند پسر ارزش خاصی قائل بودند؟

ایرانیان باستان برای اولاد پسر ارزش خاصی قائل بودند. این موضوع به خصوص برای شاهان و درباریان که سلطنت موروثی داشتند، اهمیت زیادی داشت. در آن دوره چند همسری نیز وجود داشت و افراد توانگر و ثروتمند چند زن داشتند.

در ایران باستان، خانواده‌ها بیشتر مواد مورد نیاز خود چون خوراک و پوشاک و ابزار را خودشان در خانه تولید می‌کردند. زنان در کنار مردان به نخ ریسی، پارچه بافی، قالی بافی و مشارکت در کشاورزی می‌پرداختند.

خانواده ها در ایران باستان چه اصولی را به فرزندان آموزش می دادند؟

خانواده‌ها همچنین مرکز تربیت و آموزش بودند و اصول و ارزش‌های اخلاقی چون راستگویی، امانت داری، میهن دوستی و وفای به عهد و پیمان را به اعضای خانوادهٔ خود می‌آموختند. پدران، شغل خود را به پسران یاد می‌دادند همچنان‌که مادران به‌عنوان کدبانوی خانواده، رسوم خانه‌داری را به دختران آموزش می‌دادند.

شباهت:اهمیت داشتن ازدواج وتشکیل خانواده،سرپرست بودن پدر،یادگیری برخی مهارت ها از پدر ومادر

فعّالیت

۱ـ متن را بخوانید. همفکری کنید و چند شباهت خانوادهٔ امروزی را با خانواده ایران باستان پیدا و بیان کنید.

زندگی روستایی و شهری

در دوره ایران باستان بیشترمردم در کجا زندگی می کردند وچه شغلی داشتند؟

در دورهٔ ایران باستان، اغلب مردم در روستاها زندگی می‌کردند و کشاورزان بیشترین جمعیت آن زمان را تشکیل می‌دادند. البته تعدادی قبایل نیز در گوشه و کنار سرزمین ما زندگی می‌کردند. تا قبل از سلسله ساسانیان، شهرهایی در قلمرو ایران ساخته شدند، اما تعدادشان زیاد نبود. این شهرها بیشتر محل زندگی شاهان و مأموران حکومت بود. در دورهٔ ساسانیان، فرمانروایان شهرهای زیادی بنا کردند و جمعیت شهری به‌طور چشمگیری افزایش یافت.

در کدام دوره ایران باستان شهرهای زیادی بنا شد؟

درشهرهای ایران باستان کدام گروه ها زندگی می کردند؟

در این شهرها علاوه بر مأموران حکومتی، صنعتگران، بازرگانان و پیشه‌وران نیز زندگی می‌کردند.

بقایای شهر بیشابور در نزدیکی کازرون، استان فارس

فعّالیت

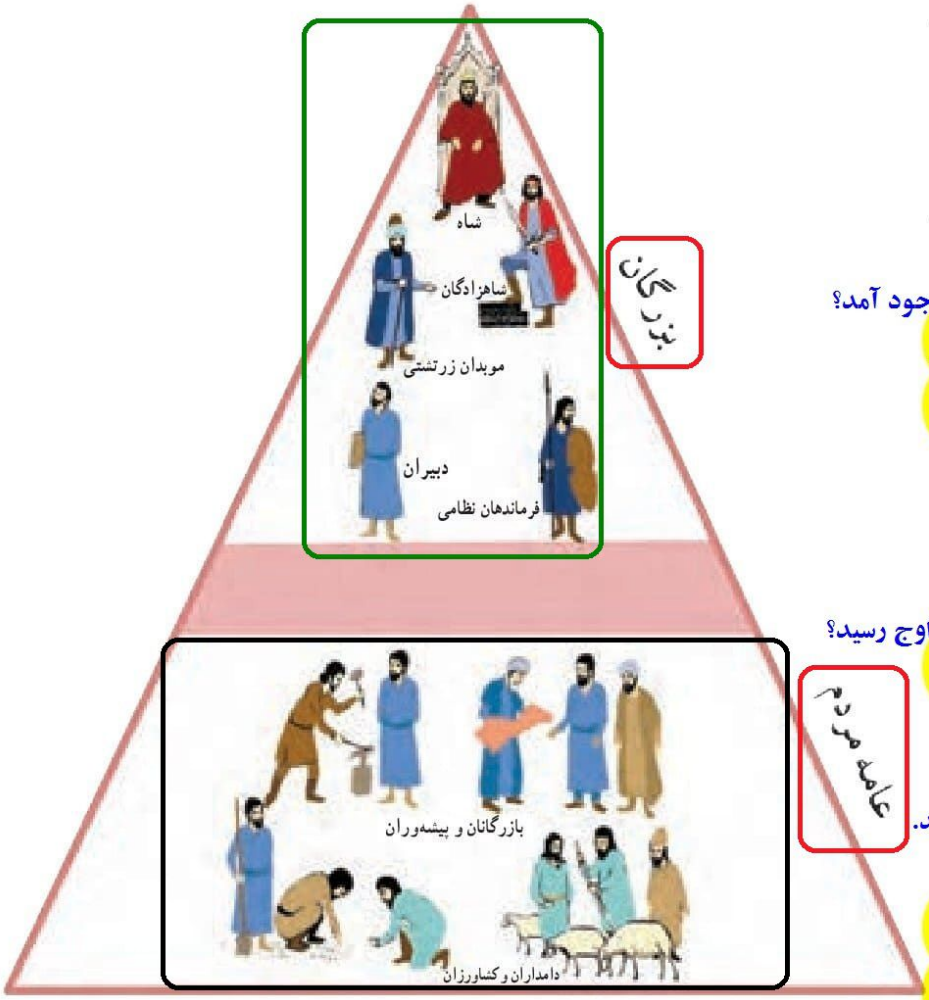
۲ـ کاربرگهٔ شمارهٔ (۱۹) شهرهای ایران باستان را کامل کنید.

بر عهده دانش آموز

@davedi987

نابرابری اجتماعی

در گذشته‌های دور اغلب جوامع و تمدن‌های باستانی، نظام طبقاتی داشتند. در فصل قبل خواندید که پس از یک‌جانشینی، تقسیم کار اجتماعی پدید آمد و افراد درگروه‌های مختلف شغلی دسته‌بندی شده بودند.

چرا در جامعه ایران باستان به تدریج اختلافات طبقاتی بوجود آمد؟

با تشکیل امپراتوری‌های بزرگ و تمرکز قدرت و ثروت در دست شاهان و شاهزادگان و سایر مقام‌های حکومتی، به‌تدریج اختلاف طبقاتی درجامعه به‌وجود آمد و طبقات اجتماعی امتیازات و حقوق متفاوتی به‌دست آوردند.

در کدام دوره ایران باستان بی عدالتی و اختلافات طبقاتی به اوج رسید؟

بی‌عدالتی و اختلافات طبقاتی در دوره ساسانیان به اوج رسید و جامعهٔ طبقاتی این دوره بسیار تبعیض‌آمیز بود. به طور کلی جامعه به دو طبقهٔ

جامعه ایران باستان به چند طبقه تقسیم می شد توضیح دهید.

بزرگان و عامهٔ مردم تقسیم می‌شد :

۱ــ شاه و شاهزادگان، موبدان زرتشتی، فرماندهان نظامی و دبیران به عنوان اشراف و بزرگان شناخته می‌شدند.

۲ــ پیشه‌وران، بازرگانان و کشاورزان و دامداران نیز عامه مردم محسوب می‌شدند.

در این جامعه، از عدالت خبری نبود و اشراف و بزرگان ازحقوق و امتیازات زیادی برخوردار بودند. آنها زمین‌ها و ثروت‌های فراوان

در ایران باستان اشراف چه امتیازاتی داشتند؟

داشتند اما از پرداختن مالیات معاف بودند. از حقّ تحصیل و آموزش برخوردار بودند و خود را صاحب جان و مال مردم می‌دانستند.

کشاورزان با آنکه اکثریت جامعه را تشکیل می‌دادند و فعالیت اقتصادی مهم بر دوش آنها بود، از بسیاری از حقوق اجتماعی

در دوره ایران باستان عامه مردم چگونه زندگی می کردند؟

محروم بودند. شرایط تحصیل برای عامه مردم سخت و دشوار بود. بار سنگین مالیات بردوش آنها بود و درجنگ‌ها، سپاه پیاده نظام را تشکیل می‌دادند. اگر کسی از جنگ فرار می‌کرد به شدت مجازات می‌شد.

در این دوره، موبدان زرتشتی که خود جزء طبقه بزرگان بودند از این اختلاف طبقاتی حمایت می‌کردند و در دستگاه حکومتی

در ایران باستان کدام گروه از اختلافات طبقاتی حمایت می کرد؟

@motaleat321

در جامعه طبقاتی رفتن از طبقه ای به طبقه دیگر چگونه بود؟

نفوذ زیادی داشتند. در جامعه طبقاتی، رفتن از طبقه‌ای به طبقهٔ دیگر بسیار سخت و تقریباً ناممکن بود؛ یعنی فرزند کشاورز می‌بایستی تا ابدکشاورز بماند. همچنان‌که اشراف زادگان همیشه درگروه اشراف می‌ماندند. افراد از طبقه محروم نمی‌توانستند با بزرگان ازدواج کنند. لباس و مسکن طبقات نیز متفاوت بود. در شهرها پیشه‌وران و کشاورزان نمی‌توانستند در محلّهٔ خاصّ بزرگان سکونت کنند و به ناچار در حومهٔ* شهرها ساکن می‌شدند.

در کدام دورهٔ ایران باستان طبقات حتی آتشکده های جداگانه ای داشتند؟

در دورهٔ ساسانی طبقات مختلف حتی آتشکده*های جداگانه‌ای داشتند. این وضع طبقاتی بر روابط، آداب و معاشرت مردم نیز تأثیر گذاشته بود. در چنین شرایطی بود که مردم سخت‌کوش و حق‌طلب ایران، از دین اسلام استقبال کردند و مسلمان شدند.

چرا مردم ایران از دین اسلام استقبال کردند ومسلمان شدند؟

زیرا در این دین انسان‌ها در برابر خدا با هم برابرند و تنها کسانی که درستکار هستند و تقوای بیشتری دارند، نزد خدا گرامی‌تر هستند.

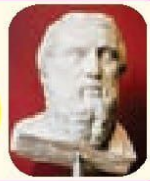

بقایای آتشکده بازهٔ هور، راه مشهد به تربت حیدریه، از آتشکده های دوره ساسانیان.

نقش برجستهٔ کِرتیر، موبد معروف دورهٔ ساسانی در نقش رجب (استان فارس)

هرودوت در مورد آداب معاشرت ایرانیان باستان چه نوشته است؟

هِرودوت تاریخ‌نویس یونانی نوشته است : ایرانی‌ها وقتی در کوچه به هم می‌رسیدند روبوسی می‌کردند و اگر با یکدیگر تفاوت طبقاتی داشتند افراد عامی می‌بایستی در برابر اشراف و بزرگان زانو می‌زدند.

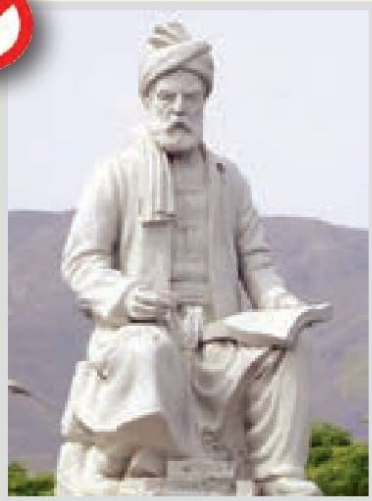
در دورهٔ ایران باستان شاهان چگونه زندگی می کردند؟

در دورهٔ ایران باستان، شاهان و شاهزادگان زندگی بسیار پرتجملی داشتند و در کاخ‌ها به خوشگذرانی می‌پرداختند. برای مثال خسرو پرویز تاجی داشت که مقدار زیادی طلای خالص در آن به کار برده شده بود و مرواریدهای آن به اندازه تخم گنجشک بودند. در آن دوره، تاج سنگین را از سقف آویزان می‌کردند و شاه زیر آن می‌نشست. خسرو پرویز شطرنجی داشت که مهره‌های آن از یاقوت و زمرد بود و بر تختی می‌نشست که از عاج فیل درست شده و نرده‌های آن از طلا و نقره بود.

یکی از منابع مورخان برای مطالعه زندگی مردم ایران باستان چه نام دارد؟

آیا می‌دانید شاهنامه فردوسی یکی ازمنابعی است که مورّخان برای پی بردن به اوضاع واحوال مردم دورهٔ ایران باستان، از آن استفاده می کنند؟

حکایت خسرو انوشیروان و مرد کفشگر در شاهنامه، نکته‌های جالب و خواندنی را دربارهٔ اوضاع اجتماعی دورهٔ ساسانی به ما می‌آموزد. بر پایهٔ این حکایت، در جریان یکی از لشکرکشی‌هایی که سپاه ایران به مقابله با سپاه روم رفته بود، براثر طولانی شدن جنگ، خزانه خالی و تدارکات تمام شد. به پیشنهاد بوذرجمهر وزیر انوشیروان، شاه موافقت کرد که از بازرگانان شهر نزدیک، پول قرض کنند. یکی از بازرگانان که کفش‌فروش بود، پذیرفت به لشکر کمک کند اما در مقابل تقاضایی نیز از شاه داشت و به فرستاده بوذرجمهر گفت :

بِدو گفت کفشگر کِای خوب چهر — نرنجی بگویی بـه بـوذَرجُمهر
که در آن زمانه مـرا کودکی است — کـه بازار او بر دلم خـوار نیست
بگویی مگـر شهریار جهـان — مـرا شاد گرداند اَندر نهـان
یکی پور دارم رشید به جای — به فرهنگ جوید همی رهنمای
فرستاده گفت این ندارم برنج — کـه کوتاه کردی مـرا راه گنج
اگر شاه باشد بدین دست‌گیر — کـه این پاک فرزند گـردد دبیـر
به یزدان بخواهد همی جانِ شاه — کـه جاوید بـادا سزاوارِ گـاه

اما وقتی پیغام به شاه رسید پاسخ داد :

بدو شاه گفت ای خردمند مرد — چـرا دیو چشم تو را خیره کـرد
برو همچنان بازگردان شتر — مبـادا اَزو سیـم خواهـی و دُر
چو بازارِگانْ بَچّه، گردد دبیر — هنرمند و با دانش و یادگیـر
به ما بر،پس از مرگ نفرین بود — چو آیین این روزگار این بود
فرستاده برگشت و شد با درم — دِل کفشگر گشت پر درد و غم

واژه‌ها :

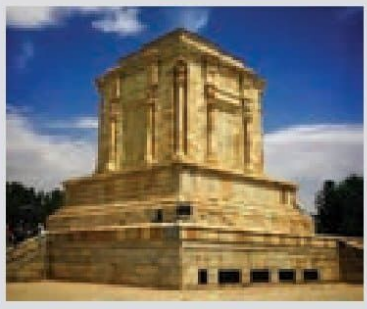
بازار = رونق و شکوه،مایهٔ عظمت

دیو = اهریمن

بازارگان بچّه = فرزند بازرگان

پور = پسر

شد با درم = پول را برگرداند

آرامگاه فردوسی، خراسان رضوی

فعّالیت

۳ـ باکمک معلم اشعار بالا را بخوانید و بگویید : الف)کفشگر چه تقاضایی از شاه داشت؟ ب) شاه در پاسخ چه گفت؟

تحصیل فرزندش — نپذیرفت به دلیل مغایرت با نظام طبقاتی

ج) از خواندن این حکایت به چه نکاتی در زندگی اجتماعی دورهٔ ایران باستان پی می‌برید؟

وجود نظام طبقاتی،منع تحصیل برای برخی طبقات اجتماعی

۴ـ از نظر دین اسلام مردم برای باسوادشدن و تحصیل از چه حقوقی برخوردارند؟ حق برخورداری از سواد و تحصیل

از حقوق برابرو یکسان برخوردارند بدون توجه به طبقه،رنگ،نژادو...

در ایران اسلامی را با دوران باستان مقایسه کنید.

در گذشته فقط طبقه بزرگان حق تحصیل وباسواد شدن داشتند اما امروزه برای همه مردم این حق وجود دارد.